

КАПИТЕЛ 2 / CHAPTER 2²HISTORICAL DEVELOPMENT OF INVESTMENT AND INNOVATION
MODELS OF SOCIAL REPRODUCTION IN THE PROCESS GROWTH
OF ECONOMIC THOUGHT

DOI: 10.30890/2709-2313.2023-16-04-009

Постановка проблеми

Розвиток економіки України знаходиться у прямій залежності від обсягів інвестицій і ефективності їх використання. Досягнення пріоритетів соціально-економічного розвитку і необхідних темпів економічного росту повинні підкріплюватися відповідними інвестиційними можливостями. Реалізувати інвестиційну політику держави можливо тільки при наявності дійової системи державного регулювання.

Розвиток та вдосконалення ринкових відносин у сучасному суспільстві характеризується новими викликами щодо динамічності та дієвості державного управління. Глобалізаційні процеси, що мають не лише позитивні, а й негативні наслідки, сприяють поглибленню міжрегіональних диспропорцій як на мега- (певна множина держав), так і на мезорівні (окрема держава). Політика збалансованого розвитку або загальнодержавного територіального “вирівнювання”, що ґрунтується на підтримці економічно конкурентноспроможних регіонів, як правило, призводить до поглиблення диспропорцій та соціальних суперечностей. Разом з тим, необхідність проведення активної інвестиційно-інноваційної політики вважається вимогою часу, найважливішим компонентом реструктуризації, лібералізації та стабільного зростання.

Першочерговими завданнями державного регулювання інвестиційної діяльності є визначення обсягів інвестицій, джерел і пріоритетів їх вкладення у визначені галузі чи в економіку регіонів країни. Нові умови господарювання вносять корективи у вже діючі механізми залучення інвестицій і вимагають розробки принципово нових підходів. При цьому збільшується економічна та адміністративна відповідальність за результати прийнятих рішень і ефективно використання інвестиційних ресурсів, модернізується законодавча регламентація інвестиційних процесів.

²*Authors: Klymenko Nataliia Grigoryevna*

Аналіз досліджень і публікацій

Розв'язанню питань удосконалення інноваційної та інвестиційної діяльності присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: П.І.Гайдуцькогий, М.В.Гаман, Н.П.Гончаров, А.А.Пересада, А.М.Поручник, Н.О.Татаренко, А.С.Філіпенко, А.О.Дегтяр, М.А.Латинін, Р.Гільфердінг, Дж.Кейнс, П.Самуельсон, А.Сміт, У.Шарп, Й.Шумпетер. Серед учених, які досліджують інвестиційно-інноваційний процес на державному та глобальному рівнях, варто згадати І.О.Бланка.

Виклад основного матеріалу

Створення ринкової соціально-економічної системи, спроможної стимулювати економічне та соціальне зростання за умови стабільних саморегульованих цін, є центральним завданням сучасних суспільних перетворень. Тому в основі будь-якої стратегії соціально-економічного реформування повинно бути задіяння дієвих механізмів щодо організації реального процесу поживлення економіки, потужного притоку інвестицій та вмотивованого упровадження інновацій.

Як свідчать соціальні практики розвинутих країн світу, ефективно розширення та відтворення основних фондів і виробничих потужностей господарства в цілому, з одного боку, потребує його чутливості до інновацій, а з іншого, – науково обґрунтованої, раціонально виваженої, потужної інвестиційної політики держави[1,2]. В свою чергу, пошук для України раціональної моделі розвитку, що стимулювала б інвестиційно-інноваційні процеси, вимагає глибокого знання історії, теорії та практики суспільного відтворення[3,4]. Відтак зупинимось на аналізі основних історичних етапів у розвитку інвестиційних теорій та виявленні загальних тенденцій щодо впливу[4,5,7]. міжнародної інвестиційної діяльності на розвиток окремих національних економік. Це допоможе з'ясувати і їх недоліки, і їх переваги, осмислити мотивацію стосовно застосування тієї чи іншої інвестиційної моделі.

Якщо звернутися до аналізу моделей соціально-економічного розвитку країн Західної Європи [2], то не можна не помітити їх певного розмаїття. При цьому, під соціально-економічною моделлю мається на увазі не формалізований взаємозв'язок окремих, відібраних за ступенем релевантності параметрів та елементів, що є характерними для економіки, а комплекс господарських інститутів, які визначають дієздатність господарської і соціальної систем у конкретних умовах розвитку країни чи регіону. В даному випадку модель – це

взаємозалежна єдність правил, норм і звичаїв господарювання, інститутів, що забезпечують їх дотримання, форм і механізмів взаємодії суб'єктів економічного життя, регулювання господарського порядку і господарських процесів з боку держави й інших організаційних структур.

В узагальненому вигляді процес становлення інвестиційно-інноваційної моделі суспільного відтворення в ході історичного розвитку економічної думки можна наважитись представити так, як це подано в таблиці 1.

Висновки

Із проведеного аналізу зрозуміло, що будь-яке утручання держави в економіку має відбуватися таким чином, щоб не позбавляти ринок його звичайних, “природних” функцій, тобто й за умов державного регулювання економіка повинна залишатися ринковою. Відтак, головною проблемою тут є з'ясування оптимального співвідношення між природними економічними процесами і державним управлінням, адже, як не дивно, в різних країнах воно є різним, мінливим, хоч загальна тенденція до посилення державного втручання і нормативно-правового регулювання чітко окреслюється у сучасному світі. Можливо, що в недалекому майбутньому економічна наука в парі з наукою державного управління вирішить цю проблему. Принаймні, до цього прагне сучасна теорія соціальної ринкової економіки та ін., предметом дослідження яких є свідоме прагнення цивілізованої держави і цивільного суспільства до соціальної справедливості, а також об'єктивна спрямованість масового виробництва не тільки на задоволення постійно зростаючих індивідуальних потреб громадян, але і на створення зростаючого потоку суспільних благ, без яких неможливе функціонування сучасного ринкового господарства.

Таблиця 1 - Становлення інвестиційно-інвестиційної моделі суспільного відтворення у процесі історичного розвитку економічної думки

Економічні теорії Окремі змістовні характеристики	Меркантилізм (італ. mercante – торговець, купець) I. Ранній етап – остання третина XV – поч. XVI ст. II. Пізній етап – XVI – перша пол. XVII ст.	Класична політична економія (друга пол. XVII – перша пол. XIX ст.)	Маржиналізм (остання трет. XVI – поч. XX ст.) I. Ранній етап – 70 – 80 ті рр. XIX ст. II. Пізній етап - 90-ті рр. XIX – поч. XX ст.	Кейнсіанство (30-ті рр. XX ст. – сучасність)	Монетаризм (50-ті рр. XX ст. – сучасність)
Інновації	Організаційно-технологічні перетворення, що пов'язані з мануфактурним виробництвом. Створюються умови для появи робочої машини, виникають тенденції щодо якісних змін у способі виробництва. З'являються ознаки щодо впливу науки в удосконаленні організації і технології виробництва, що базуються на використанні ручних знарядь праці.	Здійснюється промисловий переворот – на зміну кооперації живої праці приходить кооперація машин. З'являється об'єктивний процес синтезу в розвитку науки і техніки, що породжує проблему їх взаємного стимулювання. Виникає попит на інновації, матеріальною основою реалізації яких стає інвестиційний процес.	Фундаментальні відкриття у фізиці обумовили електротехнічну революцію на рубежі XIX-XX ст. Якісні зміни у пізнанні природи приводять до якісних змін у суспільному виробництві. Проблема вибору оптимальних технологій породжує якісно нового підприємця як ініціативного носія інтелекту. Інноваційний процес стає надбанням суспільного виробництва, тісно переплітаючись з інвестиційним процесом, особливо в межах монополій як організаційних форм здійснення підприємницької діяльності.	Комплексна модернізація суспільного виробництва на основі технологічного застосування досягнень науки як матеріальна основа виходу з кризового стану. Становлення нових методів масового виробництва	Науково-технічна революція, що привела до якісних змін в науці і техніці – перетворення науки в безпосередньо продуктивну силу суспільства. Посилення індустріалізації і зміна структури національних господарств, поглиблення всесвітнього поділу праці та інтернаціоналізація виробництва. Розширення і новий зміст всіх форм міжнародних економічних відносин та формування світової інфраструктури. Виникнення та розвиток транснаціональних корпорацій. Суттєве зростання частки вільного часу в суспільстві як найбільшого його багатства та становлення і розвиток інноваційно-інвестиційної моделі суспільного відтворення

<p>Інвестиції</p>	<p>Ототожнення грошей і капіталу. Поняття “інвестиція” ще не сформовано як збільшення запасів капіталу в економіці, але практика, стимульована експортом продукції, породжує такі процеси. Ранній етап – виникнення процесу інвестування в товарно-матеріальні запаси. Пізній етап – породження потоку фіксованих інвестицій як затрат на купівлю знову вироблених засобів виробництва</p>	<p>Інвестиції пов’язуються з процесом нагромадження капіталу за рахунок перетворення частки прибутку в елементи продуктивного капіталу. Процес нагромадження капіталу поділяється на його нагромадження в грошовій і продуктивній формах. Прибуток як джерело інвестицій кількісно визначається як така частка знову створеної вартості, що залишається після вирахування заробітної плати та ренти.</p>	<p>В межах інвестиційного процесу здійснена оцінка теперішньої цінності майбутніх благ (дисконтування), необхідність якої спричиняється розривом у часі між авансуванням коштів на виробництво й отриманням кінцевого результату. Закладається основа для поділу споживання залежно від інвестицій на дві частини: споживання в теперішньому часі та в задоволенні майбутніх потреб. Аналізується взаємозв’язок між граничною продуктивністю факторів виробництва та їх обсягом, динаміка якого визначається інвестиціями. Побудована модель загальної економічної рівноваги, в якій функціональна роль інвестицій пов’язана з пошуком оптимального варіанту пропорцій в економіці.</p>	<p>Інвестиції є часткою заощаджень. Класичне рівняння “заощадження = інвестиції”, регулятором якого є норма відсотка трансформується в рівняння, що підкреслює функціональна залежність заощадження від доходу, а інвестування від норми відсотка. Створена концепція мультиплікатор а інвестицій спрямована на пошуки кількісних функціональних залежностей суспільного відтворення та обґрунтування концепцій походження доходу від інвестицій.</p>	<p>Головним фактором економічного зростання визнаються інвестиції, регулювання обсягів та напрямків яких здійснюється через сферу грошово-кредитного обігу. Лише послідовна політика забезпечення господарства грошима, може створити впевненість економічних агентів у не інфляційному розвитку економіки та сприяти рівномірному інвестуванню з мінімальними ризиком.</p>
<p>Роль держави</p>	<p>Від регулювання відносин у сфері обігу (ранній етап) до регулювання відносин у сфері виробництва (пізній етап). Від заборони вивезення грошей за кордон, обмеження імпорту, високого мита на імпортовані товари, державної монополії на торгівлю валютою (ранній</p>	<p>Часткове втручання держави в економічні процеси; використання організаційного та правового механізмів впливу на суспільне відтворення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • обмеження непродуктивного споживання; • створення сприятливих умов для розвитку 	<p>Виважена кредитно-грошова політика держави на основі захисту національних інтересів, законодавче забезпечення інвестицій у промисловість, запобігання імпорту промислових товарів, формування підприємницької ініціативи.</p>	<p>ГОЛОВНИМ ІНСТРУМЕНТОМ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ СУКУПНИМ ПОПИТОМ ВВАЖАЄТЬСЯ ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ, У Т.Ч. ЗБІЛЬШЕННЯ ВИТРАТ. Захищається ідея, що без активного</p>	<p>ДЕРЖАВА СТИМУЛЮЄ ПРОПОЗИЦІЙНІХ РЕСУРСІВ ШЛЯХОМ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зниження ставок оподаткування (сприяння нагромадженню); • скорочення бюджетних витратків (зокрема, на управління та ін); • зниження обсягів

	етап) до створення сприятливих умов для розвитку зовнішньої торгівлі, упровадження протекціонізму в економічній політиці держави, реалізація ідеї “торгівельного балансу”, зняття жорстких обмежень на імпорт товарів та вивезення грошей, застосування керівного принципу: купувати дешевше в одній державі та продавати дорожче в іншій (пізній етап).	стратегічних галузей економіки; • інвестиції держави у сферу виробництва засобів виробництва; сприяння створенню якісно нових виробництв для формування нових соціальних потреб у заміжніх верств населення та ін.		втручання держави в соціально-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ СТАБІЛЬНИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВ А НЕ Є МОЖЛИВИМ.	БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ (ЗАДЛЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ГРОШОВОГО ОБІГУ) ТОЩО.
Наслідки	<ul style="list-style-type: none"> • Перетворення зростаючої частки купецьких капіталів у капітали промислові; • суттєве збільшення капіталів у сфері обігу, що дозволяє сконцентрувати їх в руках купецтва; • помірна інфляція; • протекціонізм; • зростання доходів населення як • заощаджень-інвестицій. 	<ul style="list-style-type: none"> • Розширення виробництва за рахунок капіталізації прибутків; • підвищення продуктивності праці; • підвищення конкурентоспроможності товарів; • формування оптимуму пропорцій суспільного відтворення за рахунок вільного руху капіталів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ефективна робота окремих фірм і підприємств в ринкових умовах; • розвиток технології виробництва та оптимізація організації управління (розвиток менеджменту організації); • формування “духу” інноваційної діяльності тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> • Зниження “стихійності” у ринкових відносинах (держзамовлення та ін); • нарощування державних інвестицій у пріоритетні галузі; • стимульований економічний розвиток тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> • Збільшення нагороджень; • ефективне управління; • стабільність грошового обігу; • подолання інфляційних процесів тощо.

Вихідний предмет для аналізу	Узагальнення досвіду первісного нагромадження капіталу. Сфера обігу як головна сфера економіки та гроші як абсолютна форма багатства нації. Нагромадження багатства, що здійснюється у сфері зовнішньої торгівлі (метаморфоза обміну -Г – Т – Г ¹).	Джерело багатства – правця, форма руху якої – капітали; вільний рух товарів і капіталів, що підлягає дії об'єктивних законів та забезпечує автоматичне зростання багатства й стабільність економіки; обмін та розподіл, платоспроможність споживачів.	Мікроекономіка, потреби людини та економічні закони їх насичення, суб'єктивно-психологічні мотиви ринкової поведінки господарюючих суб'єктів; граничні величини: корисності, продуктивності, витрат, доходів та ін.	Економічна система суспільства (держави) ринкових відносин загалом (макроекономіка), закони її функціонування.	Грошова політика держави, зайнятість ресурсів та стабільність господарської системи (основний монетарний принципи – маса грошей в обігу має щорічно збільшуватись темпами, які відповідають темпам зростання ВВП).
Персоналії	Г. Скаруффі, У. Стаффорд, Т. Мен, А. Монкретьєн.	В. Петті, П. Буагільбер, Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо, А. Тюрго, С. Сісмонді, Т. Мальтус, Ж.-Б. Сей, Дж.С. Міль.	В. Джевонс, К. Менгер, Л. Вальрас, А. Маршалл, Дж. Кларк, Ф. фон Візер, Е. Бем-Баверк.	Дж. Кейнс, Дж.-Р. Хікс, А. Хансен, П. Самуельсон.	М. Фрідмен, Ф. Хаск, Р. Хоутрі, К. Віксель, Л. фон Мізес, Р. Кейган, Д. Фенд, Р. Селден, Д. Мейзельман.